

**DOĞRUDANMI HÜQUQŞÜNASLARIMIZ, İQTİSADÇILARIMIZ
SAVADSIZ, SADƏLÖVHDÜR, YOXSAXSA?..**

*Kəndimizdə bir xoruz hər gün səhər banlayırdı.
Bir gün səsi kəsildi. Sahibindən soruşdum. Dedi ki,
– “Camaat şikayət etdi ki, bizi yatmağa qoymur, mən
də başını kəsdim”. O gündən anladım ki, camaatı
oyatmaq istəyənlərin başı kəsilir.*

Məmmədhüseyn Şəhriyar

*Ölkədə və xaricdə oturan iqtisadçılar
banlamasınlar.*

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham
Əliyev*

ABŞ və İsrailin İrana 12 günlük məlum hücumundan sonra Tehrandə bir neçə eşşəyin belinə ABŞ və İsrail bayraqlarını sərib, onları çubuqla “ABŞ və İsrailin” simvolu olaraq döyməklə “ABŞ və İsrail dövlətini cəzalandıqlarını” İran vətəndaşlarına, həm də beynəlxalq ictimaiyyətə nümayiş etdirdilər.

“Hürriyyət” qəzetinin 09 sentyabr 2025-ci il tarixli sayında Məğrur Bədəlsoyun “Hüquqi nihilizm” məqaləsini və ölkədə baş verən iqtisadi-ictimai proses və hadisələrə əksər iqtisadçı və siyasətçilərlə müqayisədə nisbətən xeyli obyektiv və savadlı mövqe sərgiləyən, uzun müddət idarəçilik və siyasi fəaliyyət təcrübəsinə malik olan iqtisadçı Vahid Əhmədovun da qəzetə verdiyi müsahibə ilə tanış olandan sonra Tehrandə molla faşizmi nümayəndələrinin “Eşşəklərin simasında ABŞ və İsraili cəzalandırması” tədbiri yadıma düşdü.

M.Bədəlsoy öz məqaləsində I dərəcəli Qarabağ müharibəsi əlilinin (məqalədə əlil ifadəsi kimi yazıldığından mən məcburən Yaralı Qazimiz haqqında bu ifadəni işlətdiyimə görə ondan çox üzr istəyirəm – Ş.Q.) şikayətinə baxılması, daha dəqiq

desək, baxılmaması prosesində çoxsaylı qanunsuzluqlara yol verilməsi haqqında bəhs edir.

Həyatda hər hansı istənilən daimi, müəyyən fasilələrlə, hətta təsadüfən baş verən proses və hadisələrin baş verməsini zəruri, qaçılmaz edən start nöqtəsində mövcud olan **SƏBƏB** amili və ya amilləri, sonunda isə onun nəticələri mövcud olur. Bu da inkaredilməz aksiomadır ki, hər hansı qeyri-normal proses və hadisəni aradan qaldırmaq üçün onu yaradan səbəb amillərini aradan qaldırılması hökmən zəruridir. Digər halda problemin həlli mümkün deyil. Bu həqiqəti hamı, xüsusilə ali təhsil almış hər bir kəs bilməlidir. Lakin çox maraqlıdır ki, cəmiyyətdə baş verən iqtisadi-ictimai proses və hadisələri təhlil edərək problemlərin aradan qaldırılması üçün dəqiq, düzgün yol göstərməli olan yüksək titullu, vəzifəli, çoxillik iş təcrübəsinə malik iqtisadçılar, hüquqşünaslar öz yazılarında, müsahibələrində yol göstərmək əvəzinə, cəmiyyət üzvlərinə sual ünvanlayır, ya da ki, səthi, alayarımcıq təkliflərlə başlarını girdəyirlər. Cəmiyyətə sual ünvanlamaq baxımından Məğrur Bədəlsoyun Yaralı Qarabağ Qazisinin şikayətinə münasibətdə hüquq mühafizə orqanları əməkdaşlarının tutduqları mövqeyin, çıxardıqları qərarların Anayasaya və ondan irəli gələn qanunlara uyğun olmadığını iddia edir. Və bunun belə olmasının səbəbini anlamaq üçün isə sualı oxucuya və onun, qanunsuzluq etdiklərini iddia etdiyi məmurlara ünvanlayır. Məhz bu zaman istər-istəməz Tehran mollalarının heç bir günah sahibi olmayan eşşəklərin belinə ABŞ və İsrail bayraqlarını qoyaraq, döyüb ABŞ və İsraili cəzalandırması yada düşür.

Məsələnin məğzinin oxucuya aydın olması üçün mən məsələyə öz fikrimi bildirməkdən öncə Məğrur Bədəlsoyun məqaləsindən onun istinad etdiyi bəzi qanunları və məsələyə yanaşmasını əks etdirən parçaları oxucuya təqdim edirəm;

1. “Məhkəmə qərarlarının dövlətin adından çıxarılması, məhkəmə aktlarının məcburiliyi, icra olunmamasının qanunla müəyyən olunmuş məsuliyyətə səbəb olması, Konstitusiyanın 129-cu, MPM-nin 15-ci maddəsində təsbit olunub. İPM-in 116.1-ci maddəsində yazılıb: “Bu məsələ ilə başqa qaydanın nəzərdə tutulmadığı hallarda məhkəmə qərarlarının icrası ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin və “İcra haqqında”

Azərbaycan Respublikası Qanununun müvafiq maddələri tətbiq olunur". Ali Məhkəmənin Plenumu 19.11.2021-ci ildə formalaşdırdığı inzibati məhkəmə qərarlarının icrasının təmin edilməsi təcrübədə həтта MPM-də nəzərdə tutulan Məhkəmə Aktının İzah edilməsinə baxılması vurğulanıb. Qanunvericilik normalarını vurğulamaqda amacımız Bakı İnzibati Məhkəməsinin (BİM) qəbul etdiyi qərarların icrasına qeyri-prosessual qadağasını, həтта tələbkarın ərizələrinin qəbulundan imtina edilməsini, ümumi məhkəmələrin, cinayət məhkəmələrinin isə BİM-nə müraciət etməyi məsləhət görməsini diqqətə çatdırmaqdır. Beləcə məhkəmə qərarlarının icrasına qadağa qoymaqla, Konstitusiyaya da, məhkəmə müdafiəsi hüququna da qadağa qoyulmuş olur və dolanbacdan, labirintdən çıxmaq icranın təmin olunmasına verilən ərizənin özü kimi mümkün olmur... Həтта elektron kabinetdən verilən ərizələrin qəbulundan dələduzluqla (bunun başqa adı varmı?) imtina edilir. PA, MHŞ ilə məhkəməyə daxil olan, eləcə də birbaşa dəftərxanaya təqdim edilən ərizələr isə (8-1 kodu) kabinetdə yerləşdirilmir. Halbuki ərizələrin qəbulundan imtina edilməsinin etibarsız sayılması prosessual məcəllələrin tələbidir və məhkəməyə, Konstitusiyaya hörmətsizlik deməkdir... Konstitusiyanın mümkün sayılmaması özbaşınalığına baxın, bəyəm tələbkar kassasiya şikayəti verib ki, vəkilsiz olduğundan mümkün sayılmasın? Tələbkarın qərardaddan şikayətini birinci instansiya məhkəməsi yanlış olaraq aidiyyatın müəyyən olunması üçün kassasiya instansiyasına göndərib. Ali instansiya bu yanmışlığa qiymət vermək yerinə, (verilməyən) kassasiya şikayətini mümkün saymayıb. Halbuki qərardad ləğv edilməli, icraata xitam verilməli və BİM-ə müraciət edilməli olması göstərilməlidir. Niyə prosessual qanunvericiliyə yox, qeyri-prosessual ilitişkiyə üstünlük verilir?

P.S. Bakı İnzibati məhkəməsinin məhkəməyə tələbkar kimi verilən ərizələri qəbul etməməsindən 1 il qabaq Nəsimi məhkəməsində iddia qaldırılıb. Hakim... 5 aydan sonra tələbi "bölob", bir hissədə baxılmamış saxlayıb, o biri hissədə icraata xitam verib ki, BİM məhkəmə deyil. Apellyasiya məhkəməsi də bunu qüvvədə saxlayıb. Ali Məhkəmə... 03.09.2025-ci ildə kabinetdə məlumat

yerləşdirib ki, 1 aydır icraatda mümkün sayılan şikayət qeyri-mümkün sayılıb (??). Bunu necə anlayaq, tələbkarın heç hüququ yoxdur?

Hələ günümüzdən min illər öncə Demosfen yazırdı ki, – “qanun dövlətin canıdır. Cansız bədən ölü olduğu kimi, qanunsuz dövlət də məhvə məhkumdur”.

Məğrur Bədəloyun məsələni çözməsi cəhdində ən böyük və əsaslı səhvi cəmiyyətdə bu və digər problemlərin yaranması səbəblərini çox səthi müstəvidə axtarmasıdır. İlk olaraq onu qeyd edirəm ki, bu məsələdə ilk eybəcərlik məhkəmə qərarlarının qanun adından deyil, dövlət adından çıxarılmasıdır. Çünki, dövlət təşkilati-texniki mexanizm olmaqla, əslində 4 qoldan ibarət olmalıdır. Yəni, dövlətin qanunverici orqanı cəmiyyətin idarə edilməsi üçün zəruri qanunlar toplusu hazırlayıb qəbul etməli, icra orqanı olan hökumət bu qanunların məzmun və çərçivəsindən kənara çıxmadan cəmiyyətdəki proses və hadisələri idarə etməlidir.

Məhkəmə bu qanunları pozmaqda ittiham edilənlərin günahsız və ya günahkar olmasını müəyyən edərək, günahkarları qanunun tələb və qaydalarına uyğun cəzalandırmalıdır. Dövlətin müxtəlif ölkələrdə fərqli formalarda olan nəzarət qolu isə ölkədə bütün dövlət orqanları, hüquqi şəxslər və vətəndaşların bu qanunlara düzgün riayət etməsinə nəzarət etməlidir. Məhkəmənin bu 4 dövlət orqanı adından hansısa qərar çıxarmaq səlahiyyəti yoxdur. Məhkəmə hər hansı bir qərarı ancaq və ancaq qanun adından çıxara bilər və çıxarmalıdır.

İkinci bir məsələ isə, dövlət mexanizminin 4 qolunun istər MPM, İPM, CPM, istənilən qərarı, hətta dövlətin bütün qollarının xarici ölkələrlə qarşılıqlı əlaqələri, istisnasız olaraq dövlətin qanunlarının məzmun və mahiyyətinin mütləq çərçivəsi olan Konstitusiyanın tələblərindən kənara çıxa bilməz. Yəni, cəzadan yaxa qurtara bilməz. Müəllif bu amili nəzərə almadan ölkənin məhkəmə sisteminin müxtəlif orqanlarının əməkdaşlarının Konstitusiyada təsbit olunmuş qanunları pozmaqla cəzasız qalmasının səbəblərini Konstitusiyanın özündə axtarmaq əvəzinə, “günah keçisi” kimi gördüyü konkret hakimlərin peşə fəaliyyətində axtarır. O hakimlərin qanunlarda göstərilən prosessual qaydalara əməl etməməsini Konstitusiyaya hörmətsizlik hesab edərək, hətta Ali Məhkəmə hakimlərinin prosessual

qanunvericiliyə deyil, qeyri-prosessual ilişkiyə üstünlük verdiklərinin səbəbini isə, – **“Bunu necə anlayaq, tələbkarın hüququ yoxdur?”** – sualını, cavab almaq üçün sadə oxucuya ünvanlayır. Lakin, Məşədi İbad demişkən, – “Tarix Nadiri yarıya qədər oxumuş” peşəkar hüquqşünasın mürəkkəb hüquqi sistemin qlobal eybəcərliyini görə bilmədiyi və ya görmək istəmədiyi halda, qanunun, Konstitusiyanın, hətta hüququn məzmun və mahiyyətindən xəbəri olmayan sadə oxucunun bu suallara cavab tapa bilməyəcəyinin fərqi varmır. Əslində isə bütün bu suallara axtarib cavab taparaq, oxucuları da hüquqi sahədə marifləndirmək, məhz peşəkar hüquqşünasların peşə, vəzifə və şərəf borcudur.

İndi isə, baxıb görək Azərbaycanın Məğrur Bədəlsoyun istinad etdiyi Konstitusiyası, ondan irəli gəlib, qanunverici orqanın qəbul etdiyi konkret qanunlar və bu qanunların tətbiq edilməsinin prosessual qaydalarına bütün hallarda mütləq və icbari olaraq əməl edilməsini təmin edən məzmun və statusa malikdirmi?

Ümumiyyətlə istənilən qanuna cəmiyyətdə istinasız olaraq bütün insanların mütləq və cəzasız olaraq əməl etməsini ancaq qanunun mütləq hakim statusu olduğu halda təmin etmək olar. Bunun üçün cəmiyyət üzvlərinin şəxsi, iqtisadi-ictimai hüquqlarının ölkənin idarə edilməsi üçün zəruri olan bütün hüquqları üzərində hakimiyyət, yəni, sahiblik hüququ istisnasız və şəriksiz olaraq, ancaq **QANUNA** mənsub, məxsus olmalıdır. Qanunun bu statusu hər bir ölkədə qanunverici orqanın qəbul edəcəyi bütün qanunların məzmun və mahiyyət çərçivəsini müəyyən edən və ümumxalq səsverməsi (referendum) vasitəsilə qəbul edilən Konstitusiya adlandırdığımız Anayasada birmənalı olaraq təsdiq edilməlidir. Belə ki, qanunvericilikdəki bütün qanunlar istisnasız olaraq Anayasanın məzmunu, mahiyyəti və tələbləri çərçivəsində layihələşdirilib, müzakirə edilərək qəbul olunur. Bu halda cəmiyyətdə baş verən bütün proses və hadisələrin istənilən durumunun tənzimlənməsi prosesində heç bir şəxsin marağı, iradəsi heç bir dövlət, ictimai maraq bəhanəsi, əmr, göstərişi və s. ilə Konstitusiyada təsbit olunmuş qanunların, prosessual qaydaları və tələbləri çərçivəsindən kənara çıxarıla bilməz.

Əlbəttə ki, bunun belə olması üçün cəmiyyətdə qəbul edilən Konstitusiyanın, bütün qanunların, qurulan inzibati sistemin məzmun və mahiyyəti ümumilikdə

uyğun, vahid, monolit mexanizmlər kompleksi halında bir-birini tamamlamalıdır. Cəmiyyətin iqtisadi, hüquqi, inzibati və ictimai sistemlərindən hər hansı birinin və yaxud onların mexanizmlərindən birinin, hətta bu mexanizmlərin hər hansı bir elementinin kompleksin ümumi məzmununa, mahiyyətinə, ahənginə uyğun gəlməzsə, onun kompleksdə reallaşdırdığı funksiyanın əhəmiyyət və miqyasına adekvat olan ziddiyyətlərin, kataklizmlərin baş verməsi, ümumilikdə sistemin fəaliyyətinin səmərəliliyinin uyğun həcm və miqyasda azalması qaçılmaz olar.

Bəs, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında qanunun aliliyi, mütləq hakim statusu təmin edilibmi?

“Törə (qanun) itərsə dövlət yox olar, dövlət olmazsa xalq qul olar.” Bilgə Xaqan.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 7-ci maddəsinin III bəndində yazılıb: Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyəti hakimiyyətlərin bölünməsi prinsipi əsasında təşkil edilir:

– qanunvericilik hakimiyyətini Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi həyata keçirir;

– **icra hakimiyyəti Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə mənsubdur;**

– məhkəmə hakimiyyətini Azərbaycan Respublikasının məhkəmələri həyata keçirir.

Məndən göründüyü kimi nə qanunvericilik hakimiyyəti Milli Məclisin sədrinə, nə də məhkəmə hakimiyyəti Ali Məhkəmənin sədrinə mənsub deyil. Onlar ancaq bu prosesləri həyata keçirən maddəli işçilərdin. Konstitusiyanın 131-ci maddəsin II bəndində isə yazılıb: “Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin hakimlərini Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatı ilə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi təyin edir. Konstitusiyanın 132-ci maddəsinin II bəndində isə yazılıb: Azərbaycan Respublikasının apellyasiya məhkəmələri hakimlərini Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatı ilə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi təyin edir. Ölkənin Ali və Apellyasiya Məhkəmələrinin bütün hakimlərinin Milli Məclisin təyin etməsi üçün hökmən Prezidentin bu barədə təqdimatının tələb olunması bu məhkəmələrin sədrlərinin də Prezidentin istəyi, razılığı və iradəsi

əsasında bu vəziyyətə təyin edilməsi ilə bərabər, onların müstəqil deyil, Prezidentin birbaşa tabeliyində olduğunu sübut edir. Bu da o deməkdir ki, ölkədə məhkəmə hakimiyyəti də icra hakimiyyəti ilə bərabər ölkə Prezidentinə mənsubdur.

Dövlətin qanunverici, icra və məhkəmə orqanlarının fəaliyyətinin Konstitusiyanın məzmun, mahiyyət və tələbləri çərçivəsindən çıxmamasına nəzarət etməli orqan olan Konstitusiya məhkəməsi hakimlərinin Prezident tərəfindən təyin edilməsi, Konstitusiya Məhkəməsi sədrinin, Konstitusiya və Qanunlara nəzarətin alt orqanı olan Prokurorluğun Baş Prokurorunun vəzifəyə təyin edilməsi hökmən Prezidentin təqdimatı ilə reallaşdırılır. Bu o deməkdir ki, bütün dövlət orqanlarının, eləcə də Prezidentin fəaliyyətinin Konstitusiyanın məzmun və tələblərinə uyğun olmasına nəzarət edən Konstitusiya Məhkəməsinin sədri, Baş Prokuror da Prezidentdən asılı, onun tabeliyində olan muzzdlu məmurdur.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin yaradılması Milli Məclisin sədrinin, millət vəkillərinin, ümumilikdə Dövlətin Qanunverici Orqanının müstəqil olmadığını, yəni, heç bir hakimiyyətə malik olmayıb ölkə prezidentindən tam asılı olan bir qurum olmasını nəzərdən yayındıraraq, pərdələmək üçün daha mürəkkəb və dolaşq üsullardan istifadə edilmişdir. İlk növbədə onu qeyd edirəm ki, Konstitusiyanın 82-ci Maddəsinə əsasən Milli Məclisin say tərkibi 125 deputatdan (Millət Vəkilindən – Ş.Q.), yəni, hər 80.000 (səksən min) vətəndaşa 1 nümayəndədən ibarətdir. Onlar Konstitusiyanın 83-cü maddəsinə əsasən masoritar seçki sistemi, ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında sərbəst, şəxsi və gizli səsvermə yolu ilə seçilirlər.

Konstitusiyanın 92-ci maddəsinə əsasən isə Milli Məclis öz iş qaydasını müəyyən edir və Milli Məclisin müvafiq orqanlarını yaradır, o cümlədən öz sədrini və onun müavinlərini seçir, komitələr və komissiyalar təşkil edir”.

Konstitusiya 98¹ maddəsində Prezidentin Milli Məclisi buraxmaq hüququnun təsbit edilməsini də nəzərə alsaq Milli Məclisin sədri də daxil olmaqla müstəqil deyil, Prezidentdən asılı olması məlum olur. Bunlardan başqa ölkədə istisna edilmədən bütün sahələrdə son dərəcə fəlakətli vəziyyətin, o cümlədən

qanunsuzluğun yaranmasının əsas səbəbi məhz Konstitusiyanın 7-ci maddəsinin III bəndində hakimiyyətin Prezidentin mənsubluğuna verilməsidir.

Birincisi, hakimiyyət ölkənin bütün vətəndaşlarının iqtisadi-ictimai hüquqları üzərində inzibati mülkiyyət, yəni, sahiblik hüququdur. Kapitalizm quruluşuna malik olan ölkələrdə əsasən hakimiyyət qanunverici, icra və məhkəmə orqanları başçıları arasında, yəni, 3 nəfər arasında bölünür. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 7-ci maddəsinin girişində dövlət hakimiyyəti hakimiyyətin bölünməsi prinsipi əsasında təşkil edildiyi yazılsa da, icra hakimiyyəti ölkə prezidentinə verilir. Qanunvericilik və məhkəmə hakimiyyəti isə Milli Məclisin və Ali məhkəmənin sədrinə verilmədən havada, sahıbsız qalır və dolayısı ilə Konstitusiyanın yuxarıda qeyd etdiyim başqa maddələri vasitəsilə Prezident tərəfindən mənimsənilir. Bu da ölkə prezidentinə mütləq hakim statusu verməklə, qanunverici və məhkəmə orqanlarının başçıları da daxil olmaqla, bütün ölkə vətəndaşlarını prezidentin quluna çevirmiş olur. Bununla da **ALİLİK** Konstitusiyada və ondan irəli gələn qanunverici orqan tərəfindən qəbul edilən qanunlara deyil, prezidentə məxsus olur. Yəni, prezidentin istənilən şifahi göstərişi Konstitusiya və qanunlardan üstün hüquqi qüvvəyə malik olur. On milyon əhalisi olan Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrlə qarşılıqlı münasibətlərdə, ölkə daxilində dövlət-vətəndaş və vətəndaşlar arasındakı münasibətlərdəki proseslərdə hər gün yüz milyon civarında baş verən halların tənzim edilməsini bir nəfər prezident həyata keçirə bilməz. Buna görə də o, özünə mənsub edilmiş bütün vətəndaşların iqtisadi-ictimai hüquqları üzərində mütləq inzibati mülkiyyət hüququ olan sahiblik hüququnun **istifadə və sərəncam vermək hüququ hissəsini** dövlət mexanizmi piramidasının müxtəlif pillələrində vəzifəyə təyin edilmiş məmurlarına, dövlət piramidasının yuxarıdan aşağı pilləsinə qədər vəzifə funksiyalarına uyğun olmaqla transfer etməsi qaçılmaz olur. Bu da öz növbəsində cəmiyyətin məmurlar tərəfindən Konstitusiya və yazılmış qanunlara uyğun deyil, prezidentin bütün 10 milyon qulun sahibinin şəxsi mənafeyi, iradəsi, istəyi və şifahi göstərişləri əsasında idarə edilməsini labüd edir. Çünki, istisna edilmədən bütün məmurların da digər sadə vətəndaşlar kimi bütün iqtisadi-ictimai hüquqları prezidentin şəxsi mülkiyyətinə verilməklə onları prezidentin quluna

çevirmişdir. Məmurla sadə vətəndaşın arasında yeganə fərq isə prezidentin (qulların sahibinin) sırası qulları kölə olaraq idarə edilməsi üçün məmurlara (qulların üzərində qoyduğu nəzarətçilərə) bu funksiyalara uyğun özünün **istifadə və sərəncam hüququ** verməsidir. Məğrur Bədəlsoyun, “niyə Konstitusiyaya hörmət edilmir?, niyə prosessual qanunvericiliyə yox, qeyri prosessual itlişkiyə üstünlük verilir?, suallarının obyektiv, real cavabı budur. Konstitusiyaya, qanunlara hörmət və əməl edilməsi üçün, vətəndaşların iqtisadi-ictimai hüquqları üzərində inzibati sahiblik hüququ olan **HAKİMİYYƏT** nə prezidentə, nə digər bir şəxsə və ya dövlət orqanı, hüquqi quruma deyil, **QANUNA** mənsub və məxsus olmalıdır. Ancaq bu zaman Məğrur Bədəlsoyun, – “Konstitusiyayı kim mümkün etməlidir?, tələbkarın heç hüququ yoxdur? sualları özünün real, obyektiv cavabını tapa bilər. Həm də bunu, onun dediyi kimi, “**KİM**” yox, nə, yəni **QANUN** edə bilər. Ona görə ki, qanun canlı insan deyil, onun şəxsi mənafeyi, iddiası, tayfası, əlaltıları, mütəşəkkil cinayətkar quldur dəstələri yoxdur. Mütləq hakim statusuna malik olub bütün vətəndaşların iqtisadi-ictimai hüquqlarını təmin etməyi öz üzərinə götürən **QANUN**, heç vaxt “Tərtər cinayəti” kimi iyrənciliyi, mahiyyətinə görə tarixdə analoqu olmayan cinayəti törədən icraçıları məsuliyyətdən kənar tutub, onun təşkilatçılarını daha yüksək vəzifələrə təyin etmir. Nə də ki, vətəndaşlara qarşı kütləvi cinayətlər törədən polislərə, “**Mən polisi heç vaxt cəzalandırmayacağam**”, mövcud faşizm rejimindən narazılıq edən vətəndaşlara, “**Kimin xoşu gəlmirsə, ölkədən gedə bilər**”, – demir.

Engels yazır ki, – “Köləlik üzərində qurulan hər bir istehsal və onun üzərində qurulan cəmiyyət həmin ziddiyyət üzündən məhv olur”. F.Engels. Anti-Dürinq.

Çünki, 10 milyonluq Azərbaycan vətəndaşlarının iqtisadi-ictimai hüquqlarını hiylə, saxtakarlıq, zor vasitəsilə əlindən alıb, ərazisini dədə malına çevirib, yeraltı-yerüstü sərvətlərini qarət edərək, əhalisini qul vəziyyətinə salıb özlərini qətləmə mədəniyyətini, təhsilini, səhiyyəsini, mənəviyyatını, əxlaqını pis vəziyyətə qoymaqla, bu milləti, bu xalqı məhv edə bilməyəcək və o gec-tez öz azadlığına qovuşub vətəninə, sərvətlərinə sahib çıxacaq.

Məmməd Araz demişkən:

**Bu millətin səbri böyük,
Dözür, dözümlü həddinəcən,
Dözür, dözümlü səddinəcən,
Dözür, dözümlü xəttinəcən.**

**Sonra... daha sonra olmur,
Sonra, qara tufan olur,
Sonra, qullar dünyasının,
İntiqamı, yaman olur.**

Hələlik isə, Pavel Durov dediyi kimi, – “Bəşəriyyət özünü dövlət adlandıran mütəşəkkil cinayətkar dəstələrin köləliyindədir”. O cümlədən Azərbaycan da. Təkcə Azərbaycanı, deyil, dünyanın hər bir cəmiyyətini köləlikdən, nökrəçilikdən ancaq Fəridun İbrahimi Anayasasının qəbul edilərək reallaşdırılması xilas edə bilər.

Hər bir cəmiyyətdə xalqın həyat şəraitinin yaxşılaşdırmaq üçün zəruri olan tədbirlər barədə təklifləri hamı ölkənin ziyalılarından ilk növbədə iqtisadçı və hüquqşünaslardan umurlar və bunda haqlıdırlar da. Təəssüf ki, cəmiyyətdə təbliğat maşınının savadlı alim, təcrübəli mütəxəssis kimi qələmə verilib tanıtılanlar, xüsusilə sadə, imkansız vətəndaşların həyat şəraitinin real olaraq yaxşılaşdırılması, onların heç olmasa elementar insan və vətəndaş hüquqlarını real qoruya biləcək konkret mexanizmlər təklif etmələri əvəzinə, daim sadə insanlara bəzəkli, cəlbedici görünüb, lakin onların heç bir elementar problemi həll etməyə qadir olmayan təkliflər irəli sürməklə bu insanların, eyni zamanda da samballı siyasətçi qismində hakim dairələrin rəğbətini qazanmağa çalışırlar. Ya da ki, Məğrur Bədəlsoy kimi məsələni çözmək üçün problemin kökündən deyil, gövdəsindən başlayaraq, həll yolunu tapa bilməyib, həll yolunu göstərmək üçün oxuculara suallar ünvanlayırlar. Ən yaxşı halda isə bütün bu fəlakətləri, problemləri yaradan sistemi hansı normal sistemlə əvəz edilə biləcəyini demək əvəzinə, mövcud sistemin yırtıqlarını yamayıb, heç nəyin mahiyyətini dəyişməyib, xalqın nəzərini reallıqdan yayındırmağa xidmət edən təkliflər irəli sürürlər.

Bu baxımdan Elçin Rüstəmli və Elvin Bəyməmmədlinin yayımladığı, iqtisadçı, zəngin idarəetmə təcrübəsinə malik olan, siyasətçi Vahid Əhmədovdan alınmış

“Ölkədə referendum keçirilməlidir” başlıqlı müsahibəsi də məhz bu xüsusiyyəti ilə fərqlənir.

Vahid Əhmədov müsahibəsində bir neçə məsələyə toxunur. O cümlədən Rusiya ilə münasibətlərə. Bütün məsələlərə yanaşmasında məlumatlı, təcrübəli, yüksək səviyyəli, mövcud xarici və daxili məsələlərə, problemlərə bələd iqtisadçı, siyasətçi, diplomat, mövcud rejimlə təhlükəsiz davranış qaydalarını dərinlən bilən bir insan olduğu aydın görünür. O müxbirin sosial-iqtisadi vəziyyətlə bağlı sualına, DTX, DİN və digər qurumların 44 gündük savaşa yaxşı işləməsinə və ölkədə 30 min erməni yaşadığını qeyd etdikdən sonra, – “Düzdür, müəyyən qədər maaşlar və pensiyalar artırılır, amma bu kifayət deyil”, kimi diplomatik cavabla, birbaşa cavabdan yayınır. Kəndlərin boşalma səbəbinin işsizlik olduğunu desə də, ardınca SSRİ zamanında iş yerlərinin yetərincə olmasından, Qubada, Xaçmazda meyvə-bostan məhsullarının emalı müəssisələri haqqında xatirələrini danışır.

Artıq ölkədə iqtisadi zonalar yaradılaraq icra hakimiyyəti sisteminin iqtisadi rayonlar üzrə Prezidentin xüsusi nümayəndələrinin təyin ediləcəyini bildiyindən bu tədbiri dəstəklədiyini bildirir. Lakin bunun adi kadr dəyişikliyi olub nə ölkənin iqtisadi-ictimai vəziyyətinə, bahalaşmaya, işsizliyə heç bir əsaslı təsir edə bilməyəcəyini gözardı edir. Referendum keçirilməsinin zəruri olduğunu və bunun məhz bu kadr dəyişikliyi ilə əlaqədər olacağı haqqında anons vermiş olur. Bahalıqın əsas səbəbini inhisar olmasında, vergi və gömrük sistemində islahatlar aparılaraq insanların bazara çıxışının asanlaşdırılmasını bahalıqın aradan qaldırılmasının əsas şərti hesab edir. Vahid Əhmədov SSRİ vaxtında əhəlinin həyatı sahəsində yetişdirdiyi kənd təsərrüfatı mallarını kəndlilərdən su qiymətinə alıb baha satan “tədarük kontorlarını” (rus dilində заготовительные конторы) yada salıb, istehsalçıların bazara girmədən məhsulunu sata bilməsi üçün bir neçə “köhnə hamam”, yəni, bir neçə ticarət mərkəzi, əslində isə adını, çulunu dəyişmiş inhisar mexanizmi yaradılaraq, əhalidən məhsulları su qiymətinə təhvil alınmasını təklif edir. Yəni, onun bütün təklifləri SSRİ-dəki dövlət quldarlığı quruluşunda mövcud olan iqtisadi-ictimai və təşkilati mexanizmləri yüngülvari forma dəyişikliyi ilə

məzmun və mahiyyətini dəyişmədən mövcud tayfa quldarlığı quruluşuna uyğunlaşdırmaqdan ibarətdir.

SSRİ dövründə rayon və kənd əhalisinin hamısı kolxoz, sovxoz, onlara xidmət edən yardımçı və kommunal xidməti idarələrində və s. işləyərək hər ay yetərli də olmasa sabit və təminatlı əmək haqqı alırdı. Kiçik həyətyanı sahələrində becərdiyi kənd təsərrüfatı mallarını da tədarük kontorlarına təhvil verməklə, bazarda satmaqla ailə büdcəsinə bir qədər köməkçi əlavə gəlir əldə edirdi. Bu gün rayon və kəndlərdə iş olmadığından əhali o zaman iş yerindən aldığı əsas, sabit və təminatlı gəlir mənbəindən məhrumdur. Kəndlinin il ərzində öz ailəsinin tələbatını ödəyəcək qədər dəyərə malik olan məhsulu istehsal etmək üçüə torpağı yoxdur. Pay torpağı olan kəndlinin də bu torpaqda nəşə əkib-becərməyə zəruri olan suvarma sistemi, məhsulu zərərvericilərdən qoruma, torpağı şumlama, əkinə aqrotexniki xidmət və məhsulu yığmaq üçün texniki vasitələrlə təminat sistemi mövcud deyil. Bazar məhsul istehsalı yox, əmtəənin (satlıq məhsulun) pula və pulun əmtəəyə mübadiləsi mexanizmidir. Kəndlinin əlində istehsal etdiyi və şəxsi mülkiyyəti olan məhsul olmadan bazara ancaq alıcı statusunda girə bilər. Onun bazara satıcı olaraq girməsi üçün isə ilk növbədə satmaq üçün hazır məhsulu olmalıdır. Yəni, kənddə, rayonda, şəhərdə yaşamasından asılı olmayaraq onun kənd təsərrüfatı və ya sənaye məhsulu istehsal etmək üçün o azad bazar və azad rəqabət şəraitində mülkiyyət sahibi olaraq azad sahibkarlıqla məşğul olmaq imkanı olmalıdır. Vahid Əhmədov peşəkar iqtisadçı olaraq bunları bilməlidir və yəqin ki, bilir də. Sonra o deyir ki, – “Azərbaycanda Türkiyə modelinə uyğun bir sistem yaratmaq olar”. Yəni, xırman atlarını cıdır yarışına çıxarılsa da, xırmanda vərdiş etdiyi dövrə vurduğu kimi, ömrü boyu məmur olaraq problemin həlli üçün deyil, ancaq “yuxarıdakıların” tələbi və mənafeyinə uyğun təklif irəli sürməklə yanaşı, aşağıdakıların da xoşuna gəlmək üçün heç bir konkret məzmunla malik olmayan “dua etsən allah yetirəcək” məzmunlu, – “İnsanlara iş imkanları yaradılmalıdır ki, o səhər evdən çıxanda, axşam uşağına çörək gətirə bilsin”. – təklif irəli sürür. Təcrübəli mütəxəssis və siyasətçinin bu təklifi humanist bir təklif kimi görünə də, onsuz da hamı səhər evdən çıxır. Bəziləri axşam uşaqlarına milyonlar, bəziləri də zibil qutularından plastmass və

alüminium qabları yığıb təhvil verməklə uşaqlarına çörək pulu, və ya quru çörək, ərzaq tullantıları gətirir.

Türkiyə modeli inkişaf modeli deyil. Oradakı dövlət modeli Azərbaycandakı dövlət modelinin yırtıqlarının bir qədər yamanmış formasıdır. Tısbığa yerşi ilə inkişaf etmiş, nə də inkişafda olan ölkələri nəinki, qabaqlamaq, onlara heç vaxt çatmaq da olmaz. Hakimiyyətin ayrı-ayrı adamların dili ilə cəmiyyətə ötürülən anonslardan bəlli olur ki, nəzərdə tutulan Konstitusiyə dəyişiklikləri 1993-cü ildən ölkənin iliyinə pərçim edilmiş, ölkəni fəlakətə, məhvə sürüyən xərcəng mikrobundan xilas etməyi deyil, ölkənin vücuduna daha geniş, daha dərin və sürətilə yayılmasını hədəfləyir.

O mü sahibəsinin son hissəsində “dünya şöhrətli” iqtisadçı alim Qubad İbadoğlunun Azərbaycanı mövcud iqtisadi-ictimai fəlakətdən xilas edə biləcək fenomen kimi cəmiyyətin ağzına saqqız kimi atdığı “uşaq pulu” verilməsinin vacibliyini dedikdən sonra, 3000-dən artıq şəhidimizin və 12 mindən çox qazimizin məsələlərinə həssas yanaşılmalı olduğunu qeyd edərək, – “Mənə elə gəlir ki, bu məsələlər tam şəkildə ölkə başçısına çatdırılsa, o bunların hamısını aradan qaldırar”, – cümləsi ilə, təcrübəli məmur kimi, özü yaxşıdır, ətrafı pisdür üsulu ilə, müxbirin suallarını diplomatcasına mücərrəd məzmunlu cavablarla yola verir. Əslində isə ölkənin iqtisadi-ictimai vəziyyəti son dərəcə fəlakətli durumda, hakimiyyət-vətəndaş münasibətləri böyük sosial partlayış ərəfəsində, cəmiyyətin qütbləşməsi son həddədir. Son 34 ildə faktiki istisnasız olaraq bütün sahələr və parametrlər üzrə Azərbaycan xalqına qarşı əvvəlcədən düşünülmüş şəkildə düşməncəsinə **SOYQIRIMI** aparılır. Həm də açıq-aşkar.

Ölkənin hakimiyyətli-vətəndaşlı son dərəcə böyük fəlakətlə birbaşa üz-üzə durduğu zamanda cəmiyyətə həm hakimiyyətin, həm də vətəndaşlarının həyatı maraqlarını təmin edə biləcək orta məxrəc nöqtəsində əsaslı və kompleks şəkildə mövcud quldurluq üsulları ilə idarə edilən quruluşunu kökündən məhv etməklə əsaslı islahatların həyata keçirilməsi haqqında konkret və ölkənin iqtisadi-ictimai həyatının bütün sahələrini özündə ehtiva edən bütöv, sistemli təkliflər vermək əvəzinə nağıllar danışan, problemlərin həllini sadə vətəndaşlardan soruşan

“ziyalılar” ölkənin qaçılmaz fəlakətlərə sürüklənməsinə bilərəkdən və ya bilməyərəkdən şərik olmuş olurlar. Biz ölkəmizdə dövlətimizi demokratik, vətəndaşlarımızı azad, cəmiyyətimizi daim sürətli və dinamik inkişafa aparan quruluş qurmaqla nəinki, bizə addım-addım yaxınlaşmaqda olan fəlakətdən yayına, dövlətimizi güclü, insanlarımızın firavan yaşamasını təmin edə bilərik. Belə bir dövlət modeli mümkündür və bunun üçün “ətrafı pis, özü yaxşı” dövlət başçısının bu sadə həqiqəti dərk etməsi zəruri şərtidir. Xarici siyasətdə alverçi üsulları, daxili siyasətdə saxta inkişaf dekoru arxasında çox gizlənmək mümkün deyil. Çünki, artıq nəinki, dünyanın hər yerindən başını pambıq kolunda gizlətməmiş dövlətin quyruğu, hətta saxta inkişaf sədası ilə banlayan xoruzun quyruğunu da hamı görür.

Ancaq həqiqəti deyib, car çəkən “xoruzlarımızın” son 34 ildə evində, həyatında, küçədə terror edilib, hətta fərelərimizin belə zindanlara doldurulması, özünü qorumaqla baş gırləyib, eyni zamanda həm şişin, həm də kababın xoşuna gəlmək istəyənləri, bildikləri həqiqətləri belə xalqa demədən Əbülfəz Elçibəy, İskəndər Həmidov və bir çox digərləri kimi özləri ilə qəbrə aparmağa sövq edir. Əgər mövcud proses belə davam edərsə, biz bir müddət sonra bu gün vətən dediyimiz ərazi Ermənistana, Kürdüstana, Farsostana və s. hansısa ostana çevrilmiş olar. **“Qurd kimi vətəninə sahib çıxmasan, it kimi qapı-qapı gəzərsən”**, – deyib türk aqilləri. Doxsanlarda Arazda batmayanlar, erməni gülləsindən yayınanlar 30 il Azərbaycandan qaçıb Azərbaycana sığındılar. Azərbaycanı itirsək, millət deyil, sahibsiz it sürüsü kimi yad torpaqlarda, düşmən qapılarında sülənməli olarıq. Vətən uğrunda ölmək bundan şərəfli deyilmi? Millətə ünvanlanmalı olan yeganə və əsas sual budur. Ölkəmizin abad olması, cəmiyyətimizin, millətimizin, xalqımızın azad, normal insanlar olaraq yaşaması üçün isə özünü ziyalı hesab edənlər saxta, mücərrəd fikirlər söyləməklə vətənpərvər pozunda durmaq əvəzinə, mövcud problemlərimizin həll edilməsinə qadir olan konkret və kompleks iqtisadi-ictimai təkliflər irəli sürməlidir.

Şapur Qasimi

14.09.2025

+99455 522-36-15